

En praktisknära berättelse

– hur undervisningen kan stärka barns språkutveckling med
Före Bornholmsmodellen som metod

En praktisknära berättelse

– hur undervisningen kan stärka barns språkutveckling med Före Bornholmsmodellen som metod

I den här texten har Jönköpings kommuns vision och riktningsgivare använts som utgångspunkt i reflektionen och analysen i slutet av berättelsen.

Vision

Varje barn som deltar i Jönköpings kommuns förskolors utbildning ska utveckla tro på sin egen förmåga och utveckla en identitet som lärande människa.

Riktningsgivare

”Att förstå och bli förstådd”. Förskolans utvecklingsarbete riktar fokus mot vårt språk och kunskapsutvecklande förhållningssätt. Genom tillgänglig lärmiljö och varierande undervisning skapar vi likvärdighet i utbildningen. Vi gör medvetna val av innehåll, metoder och lärverktyg för att stödja, stimulera och utmana varje språk och kunskapsutveckling. Tätt kopplat till dessa områden belyser vi pedagogiska relationer där aktiv närvaro med barnen värderas högt och tas tillvara i både spontan och planerad undervisning.

Inledning

En rapport har skrivits fram med syftet att få kunskap om hur förutsättningar, förhållningssätt och material i *Före Bornholmsmodellen* kan bidra i arbetet med barns språkutveckling och språkliga medvetenhet i Jönköpings kommun. Den här texten riktar fokus mer mot hur undervisning med Före Bornholmsmodellen kan gå till. Underlaget för denna berättelse är observationer på två avdelningar i två olika förskoleområden. Besökens syfte är att observera personalens förhållningssätt i mötet med barnen och hur de arbetar med materialet så att det blir meningsfullt och språkutvecklande för barnen. Vad ser de för möjligheter eller eventuella hinder i arbetet med Före Bornholmsmodellen? Vi har utgått från ett observationsprotokoll, för att lättare kunna kartlägga förhållningssättet i

arbetet med Före Bornholm, se bilaga 1. Vi har valt att kalla avdelningarna för Röd och Blå. Under besöken på förskolorna har vi fått ta del av avdelningarna Röd och Blås sätt att arbeta med Före Bornholmsmodellen. På båda avdelningarna gick barn i åldrarna 3-5 år. Våra besök kan beskrivas med ett ord, Välkommen!

Vi välkomnas på ett genuint hjärtligt sätt på båda förskolorna av såväl barn som personal. Alla vet att vi ska komma och barnen kommer fram och tittar nyfiket på oss. Några frågar vad vi heter, och berättar gärna vad de själva heter. På avdelning Blå får vi en gedigen rundvandring av ett gäng barn som stolt visar upp sin miljö på förskolan. En melodi hörs i slutet av rundvandringen och det var signalen för att samlingen ska börja. Allt städas snabbt undan och barnen sätter sig på mattan. När det var dags för samling på avdelning Röd användes en annan typ av signal. Som signal pratade förskolepersonalen med barnen om att det var dags för samling så att de fick möjlighet att avsluta sin aktivitet.

Båda avdelningarna började med att hela barngruppen deltog på samlingen. Namnupprop på olika sätt inledde samlingarna. Frukt intogs och sedan ett tydligt avslut. Upprop, frukt och avslut var samma på båda avdelningarna men upplägget skildes åt.

Observation avdelning Röd

På avdelning Röd inleddes samlingen med hela barngruppen. Samlingen började med ett namnupprop då en sten skickades runt från barn till barn, och det barn som hade stenen sa sitt namn. Barnen sa antingen endast sitt förnamn eller både för- och efternamn. Sedan åt de frukt gemensamt. Efter det fortsatte undervisningen med halva barngruppen, vilken hade planerats utifrån bokstaven T. Tigern Ture, som var en fingerdocka var med på undervisningen. Han älskade bokstaven T. Ett antal kort med bilder på föremål som började på olika bokstäver hade valts ut. Barnen tilldelades varsitt kort där de fick lyssna på och ljuda begynnelsebokstaven i föremålet på kortet. Om föremålet på kortet började på T, gav barnet kortet till Ture, annars gick kortet raka vägen ner i en papperskorg. Barnen fick tydliga instruktioner och möttes av en engagerad förskollärare som stöttade med förtydligande frågor när det behövdes. En lugnande hand lades diskret på en rygg när fokus hos det barnet växlade. Efter samlingen var det dags att gå till skogen. När barnen gick ut från rummet där samlingen ägt rum

fortsatte flera av barnen att komma på ord som började på T. ”Ttttttt-tåg”, ”ttttttt-träd”, ”tttttt-tax” är några ord som hördes på vägen ut i tamburen.

Observation av avdelning Blå

Under uppropet på avdelning Blå sjöng alla en sång där förnamnet på varje person sjöngs i tur och ordning. På avdelning Blå handlade dagens samling om Rödluvan och vargen. Hattar som symboliserade de olika rollerna ”maldes” ner i en kaffekvarn och förvandlades till glitter. Glittret hamnade i lådan i kaffekvarnen. Alla, barn såväl som vuxna, som ville fick ta glitter från lådan och sätta på näsan innan teatern kunde börja. Förskolläraren frågade om någon ville ha en roll i sagan om Rödluvan. Tre barn blev därefter utifrån sina önskemål tilldelade olika roller, så som mormor, varg och Rödluvan. Barnen spelade teatern och sa replikerna som hör till manuset i sagan. Ett barn ville ha stöd av förskolläraren med replikerna till en början, för att i slutet av teatern säga de välkända replikerna på egen hand. Förskolläraren stöttade med sin aktiva närvaro och engagemang för barnen och teatern. Tonen i rösten hos förskolläraren växlade från viskande till stark beroende på var i sagoberättandet de var. Frågor ställdes, som stöd både för enskilda barn och för hela barngruppen så att teatern kunde spelas enligt just den här versionen av Rödluvan.

Uppföljande och reflekterande samtal

I det uppföljande samtalet framkom det att avdelning Blå ville göra Före Bornholmsmodellen till sitt eget och bestämde sig tidigt för att det inte skulle bli en separat del utan att det skulle vara en del av temaarbetet. *I sagornas värld* valdes som tema. På en blå vägg satt moln av papper uppsatta. På varje moln fanns bilder av händelser som varit speciella för barnen utifrån böckerna i Före Bornholmsmaterialet. Ett nytt moln sattes upp inför varje introduktion av ny bok. När de arbetat klart med den sista boken sattes inga nya moln upp. Ett barn gjorde då ett eget och satte in de böcker det barnet hade fastnat mest för.

På avdelning Röd är Före Bornholmsmodellen i fokus. Förskolläraren berättar under samtalet att de jobbar tematiskt men har inget genomgående tema som sträcker sig över hela läsåret. Med tematiskt arbete menar de att de olika delarna hänger ihop och krokar i varandra men inte utifrån ett uttalat tema. Före Bornholmsmaterialet är en del av det språkutvecklande förhållningssättet och det som sker under hela dagen på förskolan. Ibland

leder en saga, ramsa eller sång vidare till andra aktiviteter och utvecklas till mindre projekt.

Ringeliringeli rosen är den ramsa som enligt Före Bornholmsmaterialet avslutar samlingarna. Den har personalen och barnen på avdelning Blå gjort om vid några tillfällen. Barnen har kommit med förslag på ändringar och ord har tagits bort eller lagts till. Exempelvis har färgerna i ramsan bytts ut mot andra färger eller ord och de har även gjort ramsan baklänges.

Avdelningarna Röd och Blå har olika sätt att signalera att det är dags för samling. Avdelning Blå använder en klocka som signal. Då vet barnen att de ska avsluta sin aktivitet och sätta sig i samlingsringen. På avdelning Röd pratar förskolepersonalen med barnen om att det är dags för samling så att de får möjlighet att avsluta sin aktivitet. Anledningen till att de gör så här, är beroende på vad barnen är igång med och det behövs olika lång tid för barnen att avsluta sin aktivitet. Förskolepersonalen försöker anpassa avsluten så att alla barn är redo ungefär samtidigt. När det är undanplockat sätter sig barnen i en ring för att delta i undervisningen.

I samtalet med förskolläraren på avdelning Blå framkom det att de hade arbetat med flera olika versioner av Rödluvan och även på olika sätt så som högläsning, teater, och förberedda lådor med figurer i. De arbetade med flera av böckerna på samma sätt och de arbetade även med de olika sätten utomhus.

Förskollärarna från både avdelning Röd och Blå berättade om hur de arbetar med Före Bornholmsmodellen under hela dagen. De berättade att de oftast använder språklekarna vid måltiderna. Barnen är medvetna om det och uppmärksammar förskollärarna på att de missat språklekarna om de pratat om annat under måltiderna. De berättar även om hur de använder sig av sammansatta ord i rutinsituationer så som exempelvis på och avklädning. Gummi-stövlar och regn-byxor är enkla exempel som angavs.

När arbetslaget på avdelning Röd har planerat undervisning delas alltid barngruppen i mindre grupper. Barnen är indelade i fyra grupper och ibland deltar två grupper och ibland bara en berättar en av förskollärarna. Förskolepersonalen tycker att de på så sätt får syn på varje barns lärande och att de kan möta varje barns behov genom att ha färre barn vid varje

undervisningstillfälle. Vid de här tillfällena är det oftast endast en förskollärare med.

Avdelning Blå har nästan alltid hela barngruppen med vid samlingarna och då är det alltid flera av personalen som deltar. Det är något som de pratat om och ser fördelar med. De kan då se hur den andra gör och också ta med det till planeringen. Arbetslaget har högt i tak och de kan exempelvis säga, ”tänk på det här nästa gång” eller ”ska vi kanske testa att göra så här”, är något som framkommer i samtalet efter observationen.

När boken om de Tio vilda hästarna var i fokus på avdelning Blå gjordes det käpphästar och det anordnades hästtävlingar och när Nasse-boken var i fokus hittades en stol på skogspromenaden. Hur kan vi sitta på den här var en fråga som uppstod och utforskades? På avdelning Röd gjordes det mössor som symboliserade de tio hästarna och de användes i dramatiseringen av De tio vilda hästarna. Båda avdelningarna använde fantasi och lek som verktyg för att utveckla sagorna. Ett exempel är när en av hästarna, alltså ett av barnen, hamnade i en grop eller fastande i ett rör i dramatiseringen av De tio vilda hästarna. Det stektes även pannkakor i stormkök och klossar användes som figurer när Sagan om pannkakan var i fokus. När avdelning Blå arbetade med Grodan-boken fick barnen skriva kärleksbrev till varandra och ett besök hos en skräddare gjordes när Mästerskräddare stod på tur i ordningen av språksamlingar. En av förskollärarna berättar att de upplevde att just Mästerskräddare var den bok som barnen fastnade minst för och hen ger själv sin bild av varför det kan ha blivit så. Hen tror att det handlade om att de som arbetslag var i en dipp just då, att de inte var tillräckligt engagerade och det speglade såklart planeringen och genomförandet av samlingarna. Det här visar att engagemanget är en viktig del i hur undervisningen i det språkutvecklande förhållningssättet formas. Det visar även på en förmåga hos personalen att vända blicken mot sig själv och insikten om att det som behöver förändras är den egna undervisningen. Inte att boken är tråkig eller att barnen är ointresserade.

Undervisning var ett begrepp som användes på avdelning Röd under hela stunden besöket varade och både barn och personal använde begreppet. Under samtalet efter observationen berättar förskolläraren att både barnen och förskollärarna säger undervisning istället för samling. Samtalet

fortsätter med att vi problematiserar spontan och planerad undervisning. Vi landar i att mycket som sker kan upplevas som spontan undervisning men egentligen är det planerat. I samtalet framkommer det att i reflektion och planering pratas det om olika moment som kan genomföras i undervisningen. Det kanske inte uttalas när momenten ska ske men när tillfälle dyker upp tas det till fånga och undervisningen kan upplevas som spontan. Det blir då en medveten spontan undervisning. Båda formerna är lika viktiga.

Både avdelning Röd och Blå har bytt ut eller kompletterat med andra böcker än de som ”ingår” i materialet och skälen till det har varit olika. Avdelning Blå använde inte Musikanterna i Bremen för de upplevde att barnen behövde något annat än den råhet som finns med i boken. De letade efter en annan liknande bok där budskapet var detsamma men framställningen var mjukare. Avdelning Röd hade en omröstning för barnen om vilka böcker som de tyckt bäst om under läsåret. De fem bästa var de här: Blå ugglan, Katten som inte hade något namn, Ritsagor, Räven och Mullvaden, En fe på badhuset. Endast en av böckerna ”ingår” i Före Bornholmsmaterialet och det var Ritsagor. Förskollärarna reagerade på att det var just den av Före Bornholmsmaterialet som var mest populär men hade inte tänkt på varför inte fler från Före Bornholmsmodellen tog sig in på listan. Böckerna som var mest populära är böcker som använts som högläsning vid exempelvis vilan vilka är utvalda utifrån läslistorna från Skolverket.

Som tidigare nämnts gjorde ett barn på avdelning Blå ett eget moln med sina favoritböcker. Där var De tio vilda hästarna, Sagan om Dim och Sagan om Pannkakan exempel på vad barnet fastnat främst för. Det speglade i stort sett de andra barnens upplevelse av de bästa böckerna upptäckte personalen när de frågade dem.

Implementeringen av Före Bornholmsmodellen skedde på olika sätt på de två olika förskoleområdena. Hur länge de har arbetat med materialet skiljer sig även åt. På ett område skedde implementeringen en termin före det var ”skarpt läge” och den sista planeringsdagen inför kommande läsår skulle ägnas åt planering av upplägg av arbetet med Före Bornholmsmodellen. Ledning var tydliga med att alla skulle arbeta med materialet. Det var inte

valfritt. Hur arbetslaget ville lägga upp arbetet var däremot mer fritt. Detta område har arbetat aktivt med Före Bornholm under läsåret 2025-2026.

På det andra förskoleområdet skedde implementeringen parallellt med en ”prövotid” av Före Bornholmsmaterialet. Även denna ledning var tydlig med att alla skulle arbeta med materialet men upplägget var fritt. Efter några månader upptäcktes att det var en obalans i hur avdelningarna tagit sig an materialet och en plan arbetades fram i olika utvecklingsgrupper. Detta område har arbetat sedan 2023 med Före Bornholmsmodellen.

Reflektion och analys

Om vi knyter ihop den här berättelsen med visionen och riktningsgivaren, att varje barn ska utveckla en tro på sin egen förmåga och identitet som lärande människa, blir det tydligt i våra observationer och samtal att engagemanget, tilltron till barnens förmågor och den aktiva närvaron spelar en stor roll i det språkutvecklande förhållningssättet. De pedagogiska relationerna som de förskollärare vi mötte skapat med barnen är också avgörande. Det känns i hela rummet, på båda avdelningarna, att relationer är viktiga för alla, barn såväl som vuxna. Psykologisk trygghet är något som barnen kan behöva känna för att få uppleva sig som en lärande människa och den tryggheten fanns och kändes. Det framkommer i samtalen att just det här med en varierad undervisning visar personalen på båda avdelningarna en stor förmåga i att använda som verktyg i planeringen av det språkutvecklande förhållningssättet. Det görs medvetna val av innehåll, metoder och lärverktyg för att stödja, stimulera och utmana varje barns språk och kunskapsutveckling. Fantasin är det främsta verktyget och undervisningen är holistisk vilket betyder att omsorg och undervisning bildar en helhet.

Genom en tillgänglig lärmiljö och varierande undervisning skapas en likvärdighet i utbildningen. Alla miljöer i den tillgängliga lärmiljön såsom social, fysisk och pedagogisk är väl genomtänkta och planerade. Det finns en tydlighet i genomförandet av undervisningen och interaktionen i det sociala samspelet används som ett verktyg i det språk och kunskapsutvecklande förhållningssättet. Lådor och böcker med material som arbetats fram utifrån språksamlingarna fanns tillgängliga för lek och utforskande över hela dagen. Arbetet med Före Bornholm ”levde” överallt

och hela tiden, inte koncentrerat till endast en samling någon eller några gånger i veckan. Alla upplevs förstå och bli förstådda!

Mia Heikkelä sa i en intervju i Vi lärare i förskolan, – ”Hopp är ett verb snarare än ett substantiv, det är något vi gör”. Att barnen ska känna hopp och att vi i förskolan ska göra vårt bästa för att de ska känna det, och att skapa meningsfulla sammanhang, måste vara vår högsta prioritet, att vi tror på dem och att vi är där för att stärka deras identitet som lärande människor.

Bilaga 1

Observationsschema

PEDAGOGFAKTORER	
P1	Pedagogen använder stöttande strategier när relevant Pedagogen ställer frågor som vägleder barnet/barnen i riktning mot lärandemålen. Pedagogen instruerar/talar om för /visar med sin kropp hur uppgiften barnet/barnen håller på med kan lösas. Pedagogen uppmuntrar med ord eller i handling barnets/barnens försök. Pedagogen avstår från att avbryta barn som arbetar fokuserat inom ramen för läraaktiviteten och inväntar barnets behov av stöd. Pedagogen strävar efter att expandera barnets/barnens fokus för att främja ett ökat lärande.
P2	Pedagogen strukturerar aktiviteten i linje med de specifika lärandemålen Pedagogen klargör inledningsvis vad aktiviteten går ut på, påminner vid behov/klargör om aktiviteten förändras efterhand. Pedagogen ser till att funktionella och inspirerade material finns tillgängliga för barnen. Pedagogen introducerar specifika ord eller verbala beskrivningar för att utveckla pågående resonemang. Pedagogen vägleder vid behov barnets kroppsliga position så att det kan fokusera på aktiviteten (ex. att barnet sitter stilla vid samling eller att barnet blick är riktad så att det tydligt kan se vad som pågår). Pedagogen tillåter barns initiativ till lek, utforskande och fantasi och för på ett välutformat sätt tillbaka barnet till läraaktiviteten.
P3	Pedagogen stöttar både enskilda barn och barngruppen i relation till de för uppgiften specifika lärandemål Pedagogen tilltalar och/eller ställer frågor till hela eller merparten av barngruppen i relation till lärandeaktiviteten. Pedagogen uppmärksammar med ord eller handling, hela barngruppen på deras interaktion kring lärandeaktiviteten. Pedagogen uppmuntrar barnen att uppmärksamma varandras arbete, samarbeta och hjälpa varandra. Pedagogen adresserar enskilda barn i gruppen för att öka deras deltagande i gruppaktiviteten. Pedagogen rör sig mellan olika barn och stöttar var och ett.
P4	Pedagogen ger uttryck för engagemang och fokuserad uppmärksamhet som främjar uppmärksamhet och motivation Pedagogen förmedlar positiva känslor i förhållande till läraaktiviteten genom sitt minspel (le, se glad eller entusiastiskt ut) och sätt att tala. Pedagogen avhåller sig från att framstå som kort i tonen/verka irriterad när barnen inte följer instruktionerna Pedagogen håller kvar sitt eget fokus på barnets läraaktivitet. Pedagogen tonar vid behov in barnets negativa känslor (ex. ledsen, misslyckande, ilska) i förhållande till uppgiften. Pedagogen rör sig i närheten av barnen, på barnens nivå och/eller på golvet och skapar på så sätt förutsättningar till samspel som fångar barnens uppmärksamhet och intresse.
P5	Pedagogen stöttar barnets/barnens metakognitiva funktioner Pedagogen uppmärksammar/sätter ord på hur barnet/barnen tar sig an uppgiften. Ex. hur ska du lösa det här? Pedagogen uppmärksammar/sätter ord på barnets/barnens självreglering i förhållande till uppgiften. Pedagogen uppmärksammar/sätter ord på hur det känns att genomföra uppgiften. Pedagogen uppmärksammar/sätter ord på hur barnet tänker och/eller kommer med förslag på hur man kan utveckla eller främja sitt tänkande Pedagogen frågar om barnet kommer ihåg/kan minnas något man gjort eller talat om tidigare.
P6	Pedagogen stöttar barnets/barnens intresse och nyfikenhet Pedagogen berättar om fakta, visar föremål, bilder eller annat konkret material som för barnen är nytt, överraskande, tvetydigt eller bryter mot tidigare föreställningar och förklaringsmodeller. Pedagogen ställer öppna frågor som pekar mot en avgränsad frågeställning. Ex. Hur tror ni det blev? Hur stort/tungt/högt är det tror ni? Var tror ni det finns? Hur länge sen var det? Varför tror ni det är så? Varför blev det så? Hur funkar den? Kan ni gissa hur...? Tror ni att det är A,B eller C? Pedagogen väntar med att direkt leverera svar eller förklaringar. När pedagog levererar svar kopplar pedagog in nya öppna följdfrågor eller nya frågeställningar Ex. Vill ni veta svaret? Det är faktiskt så att... Och vet ni att...hur tror ni att...? Pedagogen uppmärksammar barnens spontana frågor och låter barnet komma med egna förklaringar och hypoteser innan svaret levereras, och följer upp med nya öppna följdfrågor.

Med inspiration från The Early Childhood Scaffolding Scale (ECSS)